

5 éves a Gerő Éva Alap

Dr. Gerő Gyula¹ 2015 őszén azzal a kéréssel és ajánlással kereste meg a Pannonhalmi Főapátságot, hogy elhunyt lánya, Gerő Éva² emlékére egy alapítványt szeretne létrehozni, mely alapítvány kezelőjének a Főapátságot kérte fel.

A Főapátság vállalta a feladatot. Alapos előkészítés után 2016. március 17-én megszületett a Gerő Éva Alap³, az erről szóló „Megállapodás”⁴ aláírásával.

¹ Gerő Gyuláról és az utolsó nagy munkájáról a Magyar könyvtártörténeti kronológiáról:

Dr. Gerő Gyulát 95. születésnapja alkalmából köszönti a Magyar Könyvtárosok Egyesülete

<https://mke.info.hu/blog/2020/02/dr-gero-gyulat-95-szuletesnapja-alkalmabol-koszonti-a-magyar-konyvtarosok-egyesulete/>.- Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2005. 3. szám

Vajda Kornél: Gerő Gyula nyolcvan éves <http://epa.oszk.hu/01300/01367/00004/pdf/05perszonalia.pdf>.- Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2000. 4. szám

Győri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél: A szerkesztő: a 75 éves Gerő Gyula köszöntése <http://epa.oszk.hu/01300/01367/00004/pdf/05perszonalia.pdf>. Könyv és nevelés 2012. 4. szám

Balogh Mihály: A könyvtáros Gerő – az igazi Hírverő. Gerő Gyula kronológiája

<https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-neveles/a-konyvtaros-gero-az-igazi-hirvero> Könyvtári Figyelő 2015. 1. szám

Magyar könyvtártörténeti kronológia 4. kötet <http://ki2.oszk.hu/kf/2015/05/magyar-konyvtartorteneti-kronologia-4-kotet/>.- Könyv és Nevelés 2015. 2. szám

Balogh Mihály: Tovább a könyvtártörténeti eltűnt idő nyomában. Ismertető sorok Gerő Gyula kronológiájának 4. kötetéről

<https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-neveles/tovabb-a-konyvtartorteneti-eltunt-ido-nyomaban-ismerteto-sorok-gero-gyula>

² Gerő Éva 1955. június 12-én született és 2008. november 11-én hunyt el 53 éves korában. Grafikusként, könyvtervező, kiállításstervező grafikusként dolgozott. Munkássága erős szálakkal kötődött a könyvtáros szakmához. Ő tervezte a Könyvtári Figyelő korábbi és mostani címlapját, valamint neki köszönhetjük a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros folyóirat külső megjelenését is. Gerő Gyula a könyvtári szakmához kötődő, társadalmilag is hasznos alapítvánnyal kívánt emléket állítani lányának, Gerő Évának. Szomorú sors, amikor a szülő temeti a gyermekét, mely szomorúságot fokozza az a tény, hogy 2020. február 18-án Gerő Gyula a másik, az 1954. február 7-én született lányát, Katalint is elvesztette.

³ Az alapítványról az Egyházi Könyvtárak Egyesülete honlapján itt olvashatunk: <https://eke.hu/gero-eva-alap>
A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár honlapján pedig itt: <https://konyvtar.osb.hu/gero-eva-alap>

⁴ A Megállapodás az Egyházi Könyvtárak Egyesülete honlapján itt található:

https://eke.hu/sites/default/files/csatolmanyok/2018/46067-gero_eva_alap-megallapodas-2016_03.17.pdf

A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár honlapján itt érhető el: https://konyvtar.osb.hu/sites/default/files/csatolt_anyagok/2726/gero_eva_alap-megallapodas-2016_03.17.pdf

Az Alap tartalma, célja, kedvezményezettjei:

Az Alaptól pályázattal elnyerhető támogatás kedvezményezettje egyik (páros) évben valamely magyarországi egyházi-felekezeti könyvtár, másik évben a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár.

Az Alap célja valamely magyarországi egyházi, felekezeti könyvtár számára forrás biztosítása egyedi és általános restaurálásra, állagmegóvásra, állományvédelmi és egyéb, az állagmegóvást elősegítő eszközök beszerzésére, cseréjére, felújítására, illetve hozzájárulás e célok megvalósításához.

A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár a fentiekén kívül a támogatást felhasználhatja a régi gyűjteménye gyarapítására, alapvető muzeális dokumentumok beszerzésére, a bencés rend feloszlata (1786) előtt a könyvtár tulajdonában lévő könyvek visszavásárlására is.

Az alapítvány kuratóriumának tagjai a Megállapodás létrejöttékor és az azóta eltelt időben:

1. A mindenkori pannonhalmi főapát vagy megbízottja
2016-2017-ben *dr. Várszegi Asztrik főapát*
2018-2020 *Hortobágyi T. Cirill főapát*
2017-től *dr. Várszegi Asztrik emeritus főapát is az aktív főapát mellett*
2. A kötelezettségvállaló személy, dr. Gerő Gyula, élete végéig, valamint családjának képviselőjében lánya, Gerő Katalin élete végéig, ill. dr. Gerő Gyula és/vagy lánya, Gerő Katalin felkérésére is Rudas Valéria az alapító által a családjának és a civil szférának a folyamatos képviselőjére felkért kurátor
2016-2020 *dr. Gerő Gyula és Rudas Valéria*
Gerő Katalin 2020 februárjában elhunyt
3. A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár mindenkori vezetője
2016-2018 *dr. Dejesics Konrád*
2018-2020 *Ásványi Ilona*
4. Az Egyházi Könyvtárak Egyesülése (a továbbiakban: EKE) mindenkori elnöke (Ha az EKE megszűnne, akkor valamely jelentős számú muzeális gyűjteménnyel rendelkező magyarországi egyházi könyvtár vezetője.)
2016 *dr. Hubert Gabriella*
2017-2020 *Ásványi Ilona*
5. A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár egyik munkatársa, akit a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár mindenkori vezetője esetileg jelöl ki, és akinek a megbízatása az adott évre terjed ki
2016 *Ásványi Ilona*
2017 *Horváth Sára Andrea*
2018-2020 *Samodai Éva*

Változások az Alap Kuratóriumának összetételében:

Gerő Gyula egy 2017. decemberben kelt levelében kinyilvánította, hogy szeretné, ha Várszegi Asztrik főapát új tiszteletbeli, örökös tagként tagja lenne a kuratóriumnak oly módon, hogy az 1. helyen a hivatali tisztségében aktív főapát áll, 2. helyen Várszegi Asztrik emeritus főapát, 3. helyen a család képviselője, 4. a pannonhalmi könyvtár vezetője, 5. az EKE elnöke, 6. a pannonhalmi könyvtár egy munkatársa.

További változás, hogy Gerő Gyula lánya, Gerő Katalin 2020. februárban elhunyt, tehát a Megállapodás következő mondata érvénytelenné vált: „ *A bíráló bizottság tagjai: A kötelezettségvállaló személy családjának képviselőjében Dr. Gerő Gyula és/vagy Gerő Katalin és/vagy Rudas Valéria életük végéig*” Az Alap Kuratóriumának munkájában 2016-2020-ig gyakorlatban Gerő Gyula és Rudas Valéria vett részt.

A Gerő Éva Alap alaptőkéje

A Gerő Éva Alap alaptőkéje 51.000 €, azaz ötvenegyezer Euró, melynek kamata, kb. 300.000 Ft használható fel évente. Az Alapról szóló Megállapodás értelmében, amennyiben az alaptőke kamata nem éri el a 300.000 Ft-ot, az Alapító, Gerő Gyula kiegészíti azt, amíg él.

Az Alap története 0. évének a 2015. évet tekinthetjük.

Az Alaphoz köthető, de még nem az Alap tőkéjéből származó támogatást ebben az évben nagyobb részben a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár, kisebb részben különböző magyarországi egyházi-felekezeti könyvtárak kapták a következő módon.

2015 őszén, amikor a Főapátság vállalta az Alap gondozását, Gerő Gyula az Alap 51.000 €, azaz ötvenegyezer Euró vagyoni szolgáltatásától függetlenül 403.000 Ft-ot utalt át az Alap számára elkülönített számlára.

Ebből 300.000 Ft-ot a tervezett Alap céljának megfelelően a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár használhatott fel, restaurálásra, 103.000 Ft-ot pedig a Gerő Gyula szerkesztette *Magyar könyvtörténeti kronológia I-IV.* kötetének kedvezményes beszerzésére fordíthatták azok az egyházi könyvtárak, amelyek igényelték ezt a művet. (Az I-IV. kötetet 13, csak a IV. kötetet, mert az I-III. kötetet már korábban beszerezte, további 6 könyvtár ingyen kapta meg.) A könyvbeszerzést a Főapátsági Könyvtár koordinálta és bonyolította le.

2016: a Megállapodás létrejötté utáni 1. év

Mivel a Megállapodást 2016. március 17-én írta alá az alapítványt tevő, dr. Gerő Gyula és az alapítvány gondozója, a Pannonhalmi Főapátság, képviselője dr. Várszegi Asztrik püspök-főapát, *tehát az Alap „de iure” létrejött, ám „de facto” még nem működött,* a 2016. évi támogatást az alapítványt tevő (dr. Gerő Gyula) és a Pannonhalmi Főapátság szándéka szerint *nem pályázatással* ítélték meg.

A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár akkori helyettes vezetője, mint, az alapítvány adminisztratív ügyeinek intézője (Ásványi Ilona), az Egyházi Könyvtárak Egyesülése akkori elnöke (dr. Hubert Gabriella), és az alapítványt tevő dr. Gerő Gyula konzultációja alapján a 2016. évi támogatással, 300.000 Ft-tal - melyet Gerő Gyula szintén az Alap vagyoni szolgáltatásától függetlenül utal át az Alap elkülönített számlájára – a Soproni Evangélikus Gyűjtemény munkáját javasolták támogatni.

A javaslatot a következőkkel indokolták:

A 2016. évi támogatással a reformáció 2017. jubileumi évére tekintettel valamely protestáns egyházi könyvtár munkáját kívánták segíteni, mégpedig nem a nagy egyházkerületi könyvtárakat, hanem egy kisebb gyűjteményt.

Választásuk azért is esett a Soproni Evangélikus Gyűjteményekre, mert a reformáció eszméi terjedésének egyik első útja, állomása Magyarországon Sopron volt.

Meggyőződtek arról is, hogy a soproni gyűjteményben nagyon szép munka folyik, ahogy erről a gyűjtemény honlapja is tanúskodik: <http://sopronigyujtemenyek.lutheran.hu/>

Ugyan a Gerő Éva Alap az alapító szándéka szerint alapvetően azzal a céllal jött létre, hogy könyvtárakat támogasson, ám ebben az egyházi intézményben szorosan együttműködik könyvtár, levéltár és múzeum. Meggyőződésük volt, hogy a támogatás, mely az alapító

jóvoltából nem 300.000 Ft, hanem 350.000 Ft lett – mivel a megvásárolni kívánt berendezés tényleges ára ennyi volt - a Soproni Evangélikus *Könyvtár* működését is segíti.

2017: az Alap 2. éve

Mivel a Megállapodás értelmében a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár, mint kedvezményezett a rá eső évben a kamatjövedelmet tartalékolhatja valamely nagyobb jövőendő cél érdekében, Pannonhalma azzal a kéréssel fordult a Gerő Éva Alap Kuratóriumához, hogy a 2017-ben Pannonhalmának szánt összeget 2019-ben, a 2019. évi támogatással összevonva használhassa fel. A kérést a Kuratórium minden tagja támogatta. (Ezzel a lehetőséggel más egyházi könyvtár nem élhet.)

2018: az Alap 3. éve

A 2018-ban közzétett pályázati kiírásra négy kérelem érkezett.

Közülük a Gerő Éva Alap 2018. évi pályázatának nyertese a Gerő Éva Alap Kuratóriuma – kiemelten Gerő Gyula, az alapítványt tevő – döntése alapján: *a nyíregyházi Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola Könyvtára* lett. A kért 329.000 Ft-ból 300.000 Ft támogatást kapott párásító és légtisztító berendezés beszerzésére.

Az alapítványt tevő, Gerő Gyula külön felajánlása alapján a további pályázók is kapnak támogatást:

A Kecskeméti Református Egyházközség Könyvtára és Levéltára 193.800 Ft-ot háti porszívó beszerzésére.

A hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Református Gimnázium Könyvtára 168.570 Ft-ot egy Alto Attix 360-11 típusú porszívó vásárlására.

Az Országos Rabbiképző Zsidó Egyetem Könyvtára a legkorábbi, muzeális, fadobozokban tárolt kéziratos katalógusának restaurálására 100.000 Ft hozzájárulást, savas és savmentes papíryanag beszerzésére.

2019: az Alap 4. éve

2019-ben a támogatást a *Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár* kapta, melyet a 2017-ben járt támogatással egybevonva kívánt felhasználni, tehát összesen cca. 600.000 Ft-ot.

Gerő Gyulával, az alapítványt tevővel egyeztetve a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár a következőképpen kapta meg és használta fel a 2017-ben és 2019-ben rá eső részt 2019-ben. A 2019-ben restauráltatni kívánt kötet munkadíja összesen 588.000 Ft volt. A pannonhalmi könyvtárat megillető 2017. évi 300.000 Ft-ból a könyvtár 288.000 Ft-ot használt fel. A 2019-ben járó 300.000 Ft-ot Gerő Gyula az alapítvány pillanatnyi tőkéjétől függetlenül készpénzben biztosította.

2020: az Alap 5. éve

2020-ban a pályázati kiírásra ismételten négy kérelem érkezett.

Gerő Gyula, a Gerő Éva Alap alapítója úgy döntött, hogy 2020-ban a pályázat nyertese az *Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár* legyen, ők kapták az Alap biztosította 300.000 Ft-ot. Az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár *egyedi restaurálásra* pályázott. A megvalósítás teljes összege 500.000 Ft volt. A munkát 200.000 Ft önrészből és a Gerő Éva Alap pályázatán elnyerhető 300.000 Ft-ból végeztették el.

Ezen túl Gerő Gyula *a másik három könyvtár folyamodványát* is támogatja 2020-ban. A *szombathelyi Egyházmegyei Könyvtár* kérelmét csaknem teljes egészében, a *hódmezővásárhelyi református gimnázium könyvtára* és az *Országos Rabbiképző Zsidó Egyetem Könyvtára* kérését részben.

A szombathelyi Egyházmegyei Könyvtár a pályázati támogatásból egy múzeumi (könyvtári)

porszívót vásárolt. A megpályázott összeg bruttó: 201.231 Ft volt. A szombathelyi könyvtár kérelmét az Alap adta lehetőségeken túl, Gerő Gyula 200.000 Ft-tal támogatja.

A hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Református Gimnázium és Szathmáry Kollégium Könyvtára két darab páramentesítő és légtisztító készüléket és két hozzávaló szűrőt szeretett volna beszerezni. A megpályázott összeg bruttó 284.960 Ft. A könyvtár kérését az Alapító, Gerő Gyula az Alap adta lehetőségeken felül 100.000 Ft-tal támogatta.

Az Országos Rabbiképző Zsidó Egyetem Könyvtára egy állományvédelmi nedvszívó és porszívógép beszerzésére pályázott. A megpályázott összeg: 300.000 Ft volt. A könyvtár kérelmét Gerő Gyula az Alap adta lehetőségeken felül 100.000 Ft-tal támogatta.

Magányszemélyek, szervezetek, intézmények csatlakozási lehetőségei és feltételei a Gerő Éva Alaphoz:

A Megállapodás 10. pontja értelmében: „A közérdekű kötelezettség vállaláshoz magányszemélyek, szervezetek vagy intézmények is csatlakozhatnak, amelynek három fokozata van: Arany – legalább 300 ezer Ft, Ezüst – legalább 200 ezer Ft, Bronz – legalább 100 ezer Ft. Pénzbeli támogatással, 100 ezer Ft alatti támogatás esetén a támogatás összege, 100 ezer Ft feletti támogatás esetén annak hozama növeli a tárgyévét követő évben felhasználható keretösszeget. Nem pénzbeli támogatással az 1. pontban meghatározott eszközök, szolgáltatások nyújtásával.”

(1. pont: „A közérdekű kötelezettségvállalás célja: Valamely magyarországi egyházi, felekezeti könyvtár számára az egyedi és általános restaurálás, állagmegóvás, prevenció megvalósítása, állományvédelmi (pl. páramérő műszerek, páraelszívó eszközök, párásító készülékek), és egyéb, az állagmegóvást elősegítő eszközök (pl. speciális könyvtári porszívó, roló, függöny, spaletta, fényvédő fólia, kiállítási vitrin) beszerzése, cseréje, felújítása, illetve hozzájárulás e célok megvalósításához. A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár számára a fentiekén kívül a régi gyűjtemény gyarapítása, alapvető muzeális dokumentumok beszerzése, a bencés rend feloszlata (1786) előtt a könyvtár tulajdonában lévő könyvek visszavásárlása.”)

A 10. pont folytatása: „Az Alap nyitott, hozzá természetes vagy jogi személyek egyaránt csatlakozhatnak. Azok, akik legalább az alapító által letett összeggel egyenlő hozzájárulással csatlakoznak – legfeljebb két természetes vagy jogi személy -, igényt tarthatnak arra, hogy az ő nevük vagy az általuk megjelölt név feltüntetésre kerüljön az Alap nevében is. Az Alap neve ilyen esetben a következőképpen módosul: Gerő Éva –X.Y. személy neve – Z. vállalat, vállalkozás, bank stb. neve – Egyházi Könyvtári Állományvédelmi Alap. Ha az alapítóként belépő történetesen bank, pénzintézet, és nevét fel kívánja tüntetni az Alap megnevezésében, az általa felajánlott pénznek a Gerő Gyula által adott összeg legalább háromszorosát kell kitennie, tehát alsó határa 150 ezer Euro.”

A Gerő Éva Alap jelentősége a magyarországi egyházi könyvtárak számára

Az egyházi könyvtáraknak a története a rendszerváltozást megelőző években széles körben ismert. A második világháború, majd a „fordulat éve”: 1948, és a szerzetesrendek feloszlata: 1950 után a magyarországi felekezeti könyvtárak zöme részben vagy teljesen megsemmisült, könyvraktárként létezett, vagy bezárult a nagyközönség előtt. Csupán kb. tíz könyvtár – leginkább a teremkönyvtárral is bírók – működtek korlátozottan nyilvános tudományos szakkönyvtárként, még inkább turistalátványosságként, múzeumként. Bár Magyarországon - a környező szocialista országokkal ellentétben – a zirci és a gyöngyösi ferences könyvtár kivételével az egyházi-felekezeti könyvtárak fenntartója az egyház maradt a „szocialista politikai berendezkedés” alatt is, maga a fenntartó csak korlátozva létezhetett.

A rendszerváltást követően az egyházi könyvtárak tetszhalott állapotukból csak nagyon lassan kezdtek el éledezni Ennek az oka egyrészt az, hogy egy politikai-társadalmi-ideológiai váltás után nem a kulturális terület változik meg először, hanem a „társadalmi berendezkedés”, az intézményi hálózat, az ezek alapját adó gazdaság stb. A kultúra területén is először általában az oktatás alakul át, valamint a média, és csak ezután az egyéb szakágak. A másik ok a félelem volt: az egyházi intézmények megszüntetése, a keresztény emberek ellehetetlenítése, a vallásüldözés még eleven élményként és tapasztalatként élt az emberek szívében; voltak, akiknek lelkében elhalványult a hit, formálissá vált vagy megszűnt a vallásgyakorlat, és felnőttek olyan nemzedékek, akik már nem kaptak vallásos nevelést.

Az egyház eredeti, elsődleges küldetése és feladata a pasztoráció, evangelizáció. 1990 után először a hitélet, a vallásgyakorlat vált szabadabbá.⁵ A hitélettel párhuzamosan másodikként az Egyház másik alapfeladata a szociális munka éledt fel. A kultúra területén először az oktatás változott, és csak ezután a többi terület: média, sajtó, könyvkiadás... és a sor végén következtek a közel ötven év alatt inkább „archívum” könyvtárak, levéltárak, gyűjtemények-múzeumok. A muzeális gyűjteményekkel kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy az egyházi *múzeumok* anyagának nagy része még a közelmúltban is mindennapi használati tárgy volt a liturgiában: miseruha, kehely... stb.; akár száz vagy kétszáz éves casulát is viseltek, használtak. Az egyházi *levéltárakban* őrzött középkori vagy akár újkori oklevelek és egyéb iratok jelentőségét nem kell hangsúlyoznunk, és az is vitathatatlan, hogy a *könyvtárak* muzeális gyűjteménye a nemzeti kulturális örökség részét képezik. Az is igaz, hogy az egyházi könyvtáraknak azért is volt raktár vagy archívum jellege, mert szakmai öngyilkossággal ért fel, ha valaki egyházi-vallási témát választott tudományos fokozata megszerzéséért. Legfeljebb a vallási néprajz, vagy a kultúrtörténet, esetleg nyelvészet vagy régi magyar irodalom felől lehetett bújtatva-rejtve becserkészni és legalább a tudományos élet valamely területén bemutatni ezeket a gyűjteményeket.

1989 után, a megváltozott körülmények között nyilvánvalóvá vált, hogy gyorsabb és hatékonyabb lenne az egyházi-felekezeti könyvtárak feléledése, ha szervezetbe tömörülnének. Így alakult meg külföldi mintákat szem előtt tartva, alig több mint 24 könyvtár összefogásával 1994-ben az Egyházi Könyvtárak Egyesülete (EKE),⁶ mely e könyvtár csoport szakmai-érdekképviseleti szervezete, ugyanakkor ökumenikus szellemiségű spirituális közösség is. Napjainkban közel 60 magyarországi és határon túli magyar könyvtár a tagja.

Az egyházi-felekezeti könyvtárak napjainkra az állami, ún. egyházi közgyűjteményi, a fenntartói és a pályázati támogatásból működnek.

Az 1990-es évek elején az egyházi könyvtárak újjáéledésének anyagi feltételeit az egyházi-

⁵ 1990. évi IV. törvény a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról

⁶ Az egyesület honlapja: www.eke.hu Ismertető az egyesületről: I. ÁSVÁNYI Ilona: Tízéves az Egyházi Könyvtárak Egyesülete, 1. in: Könyvtári Levelező/lap 1. (15) 2004./7. p. 5-11. 2. (15) 2004./8. - p. 3-11 3. (15) 2004./9 p. 3-7. II. ÁSVÁNYI Ilona: Beszámoló az Egyházi Könyvtárak Egyesülete tevékenységéről 2004 és 2007 között, in: Könyvtári Levelező/Lap (18) 2007/8. p. 17- 23. III. ÁSVÁNYI Ilona: Az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének 15 éve különös tekintettel a 2004 és 2009 közötti időszakra. 15 éves az Egyházi Könyvtárak Egyesülete. Pannonhalma: Egyházi Könyvtárak Egyesülete, 2009. - 54 p. (EKE - füzetek, 1.) IV. ÁSVÁNYI Ilona: „... arra rendeltelek titeket, hogy munkátokkal maradandó gyümölcsöt hozzatok” (Jn 15,16). 20 éves az Egyházi Könyvtárak Egyesülete, in: *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* (23). 2014. 9. sz. p. 3-11. V. ÁSVÁNYI Ilona: 20 éves az Egyházi Könyvtárak Egyesülete, in: Könyvtári Levelezőlap (25) 2014. 9. sz. p. 3-9. VI. ÁSVÁNYI Ilona: A szükséges dolgokban legyen egység, a kétésekben szabadság, mindenben pedig szeretet. 25 éves az Egyházi Könyvtárak Egyesülete, in: *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* 28 (2019/3) 43-50. VII. ÁSVÁNYI Ilona: 25 éves az Egyházi Könyvtárak Egyesülete, in: *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* 66 (2019/4) 224-229

felekezeti fenntartók: (kisebb)egyházak, egyházkerületek, egyházmegyék, szerzetes-rendek, egyházi közép- és felsőoktatási intézmények biztosították.

Az egyházi könyvtárak megújulásának anyagi fedezetét segítette az 1997-ben létrejött és 1999-től hatályos ún. Vatikáni megállapodás,⁷ mely biztosította az állam által éveként adott egyházi közgyűjteményi támogatást, melyet a mindenkori költségvetés függvényében kaptak és kapnak az egyházi fenntartók. Az összeg az elmúlt két évtizedben többször változott – voltak évek, amikor növekedett, és voltak, amikor drasztikusan csökkent, napjainkra jelentős anyagi segítséggé vált.

Az 1997-es,⁸ az elmúlt években többször módosult „kulturális törvény”, mely a könyvtárak, levéltárak, múzeumok működésnek jogi hátterét teremtette meg a rendszerváltás után, már számolt az egyházi könyvtárakkal is. Ennek a törvénynek az egyik újdonsága éppen abban állt, hogy nem a korábbi tipizálást használta, hanem nyilvános és nem nyilvános könyvtárról beszélt, előírva a nyilvános könyvtárak jegyzékének⁹ vezetését.

A nyilvános státuszt vállaló egyházi könyvtárak számára megnyílt az út, különböző, elsősorban NKA-s, majd másféle pl. a minisztérium által biztosított, sőt, még uniós pályázatokhoz is.

Az 1993-ban létrejött NKA-nál az egyházi könyvtárak, általában 1997-1998-tól, a nyilvános státuszt vállalók, 1999-2000-tól különösen is, tudtak pályázati támogatást nyerni, főként restaurálásra, de dokumentumvásárlásra, katalóguskonverzióra, szakmai kiadványok megjelentetésére, digitalizálásra, telematikai fejlesztésre, a könyvtári infrastruktúra javítására is. Az egyházi-felekezeti könyvtárak 2014-ig éltek is ezzel a lehetőséggel, ám az utolsó években az elnyerhető összeg egyre kisebb lett, és utána ez a pályázati cél-téma (állományvédelem, restaurálás) is szinte teljesen megszűnt. 2020-ban kapott nyolc egyházi könyvtár az EMMI-től támogatást leginkább restaurálásra, és ebben az évben volt NKA-s pályázat is, ilyen jellegű.

A Gerő Éva Alapról szóló Megállapodást az alapító: Gerő Gyula és a Pannonhalmi Főapátság, képviselője Várszegi Asztrik főapát 2016-ban írta alá, de az alapító már 2015-től biztosított támogatást a pannonhalmi könyvtár és más egyházi könyvtárak számára.

Az alapítvány 2016-tól már ténylegesen működött, ezzel biztosítva pályázati lehetőséget és támogatást az egyházi könyvtárak számára. Ha ez a lehetőség nem is volt olyan mértékű, mint pl. az NKA-s pályázatok, mégis tiszteletreméltó, mint *egyetlen* magánszemély által tett alapítvány. De jelentős és tiszteletreméltó azért is, mert az elmúlt öt évben Gerő Gyula a Gerő Éva Alap adta lehetőségeken túl is támogatott minden pályázót, ha kisebb összeggel is, mint amit az alapítványról szóló Megállapodás (300.000 Ft) garantál. Azt is meg kell jegyeznünk, hogy ezt a plusz támogatást az alapítványt tevő akkor is biztosította, amikor a banki kamatok nem érték el a 300.000 Ft-ot; tehát kipótolta a hiányzó összeget és még ezen felül támogatta a további pályázókat.

A pályázati beszámolóknak azt olvashatjuk, hogy a Gerő Éva Alap nyújtotta támogatás segítséget jelentett a pályázóknak, még akkor is, ha nem a teljes összeget, 300 000 Ft-ot nyerték el, hanem kisebb összegű, de 100 000 Ft-nál soha nem kevesebb támogatást kaptak.

⁷ 1999. évi LXX. törvény a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék között a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány vagyoni természetű kérdéstről 1997. június 20-án, Vatikánvárosban aláírt Megállapodás kihirdetéséről - „Megállapodás, amely létrejött egyfelől a Magyar Köztársaság, másfelől az Apostoli Szentszék között a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány vagyoni természetű kérdéstről”

⁸ 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről –

⁹ 64/1999. (IV. 28.) Kormányrendelet a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetéséről – ez a jogszabály is többször változott az elmúlt két évtizedben.

A támogatást kérő könyvtárak pályázatából kivétel nélkül látszott, hogy a könyvtárban komoly munka folyik, több esetben a megvásárolni kívánt eszköz vagy elvégeztetni kívánt restaurálási munka árát nem fedezte a Gerő Éva Alap kínálta támogatás, de a fenntartó kész volt biztosítani a hiányzó összeget a saját forrásaiból.

Képes beszámoló a 2015-2020 közötti időszakról

2015

A kedvezményezett: **a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár**

2015-ben, a Gerő Éva Alap Megállapodása aláírása előtti évben a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár kapott 300.000 Ft-ot Gerő Gyulától, az alapítványt tevőtől.

Miután a pannonhalmi könyvtár nem talált ebben az évben pályázati támogatást restaurálásra, sem az NKA-nál, sem más szervezet kiírásában, ezért saját költségvetéséből, 1.020.000 Ft-ot, a Gerő Éva Alap támogatásával együtt összesen 1.320.000 Ft-ot fordított kettő ösnyomtatvány és kettő 17. századi botanikai-gyógynövényes munka restaurálására.

A következő kötet restaurálására használták fel a Gerő Gyulától kapott 300.000 Ft támogatást: *Antoninus Florentius: Summa theologica Pars 1-4.* – Venezia: Leonhard Wild, 1480-1481 - jelzete: 122 D 1 b - CIH 251/1-2

A restaurálás teljes munkadíja: 440.000 Ft nettó, 558.000 Ft bruttó volt.

Restaurálás előtti állapot:

Fatáblás, egykorú kötés, eredeti fűzéssel. Többször javított: a táblán 3 rétegben borítópapírok (keményítős festésű, márványfestésű, csomagolópapír), alattuk az eredeti bőr gerinc helye tökéletesen kivehető. A gerinc védelmére az utolsó javításkor lenvásznat tettek, aranyozott piros címkével.

A bükk fatáblák közepesen szúrágottak, sarkaik hiányosak. Eredeti 3 timsós cserzésű dupla bőrborda, a fatáblákba faékekkel rögzítve. Oromszegője elveszett, végei megmaradtak a táblákba süllyesztve, az ívek belsejében látszanak a beöltés helyei.

Az előző merített papírból az első/utolsó ív elé élbe ragasztva, az egyik javítással egykorú. A lapok állapota rossz, a dokumentumot vízkár érte, utána többféle penésszel is szennyezett, a lapok enyvezőanyaga kiázott, több helyen leoldódott az iniciálé/rubrumozás. A meggyengült helyeket a későbbiekben különböző merített papírokkal javítócsíkozták. Ezek durván szabottak, a gyenge papír sok helyen a ragasztás mellett tovább mállott, szakadt.

A restaurálás lépései, felhasznált anyagok:

A gerincen lévő lenvászon lefejtése. A táblákról a későbbi borítópapírok leáztatása, mely során előbukkant az eredeti bőr gerinc nyoma, egy beütésnyi töredék a fatáblán és a veretek helye. A kötet teljes szétszedése, a könyvtest lapjaira bontása az eredeti fűzési technológia dokumentálásával.

Lapok száraztisztítása: ecsetelés, radirozás latex szivaccsal. Nedves kezelések előtt a tinták és a festékek oldhatósági próbái, fixálás 2-3%-os izopropanolban oldott polivinil-butirállal, végig az egész kötetten. A nedves kezelés után a két díszes iniciáléról alkohollal visszamoszták a rögzítőanyagot, a kötet belsejében – főleg a lepergő kék színezék esetében – sok helyen fönt hagyták. A meggyengült penészes helyeket is átítatták a rögzítő-folyadékkal, hogy bírja a nedves kezeléseket. Mosás háromszor langyos vízben, savtalanítás kalcium-hidroxidban (9 pH). A korábbi javítások eltávolítása. Hiányok kiegészítése nedvesen papírontással (cellulóz linter alapanyaggal), a meggyengült helyek utánenyvezése metilcellulózzal (oldószer: víz).

Az eredeti bordák konzerválása híg likkerrel (pataolaj, zsíralkoholszulfát, víz, etanol). Fűzés az eredeti nyomán az eredeti bordákra új kenderzsineggel, a hiányt a kötet elején és végén öntött papírból készült csíkkal jeleztük. A nyomok alapján oromszegő rekonstrukció készítése: megcsavart timsós bőr alapra lencérnával tekert díszítés, néhány helyen az ívközépbe öltve. Végei a táblába rögzítve hurkapálcával. A fatáblák megerősítése, kiegészítése Uve Rapid 5-be kevert fűrészporral (bükk); a bindvégek táblába rögzítése (az eredeti bordarögzítő ékekkel). Gerinckasírozás japán papírból (eredetileg nem volt!), keményítő, bőrenyv.

Új bőrgerinc készítése (Hewit and Sons angol borjúbőr, növényi cserzésű), a méretet a fatáblán talált

eredeti nyomok határozták meg. Sav- és pormentes tárolóeszköz készítése.

Restaurátor: Kollár Zsuzsa – Ars Alba Restaurátor Bt. Szentendre

2016

Meghívásos pályázattal nyertes:

a Soproni Evangélikus Egyházközség Gyűjteményei

A Soproni Evangélikus Egyházközség Gyűjteményei az ország legrégebbi protestáns gyülekezetének tárgyi emlékeit őrzik. A gyülekezet 2015-ben ünnepelte megalapításának 450. évfordulóját. A 2015. év a gyűjteményi egységeik számára is jeles év volt; az elmúlt évszázadok óta először költözhetett egy helyre a múzeum, a levéltár és a könyvtár, melyek egymás nélkül szellemi értelemben addig is értelmezhetetlenek voltak.

A gyülekezeti ház földszintjét teljesen elfoglalva, így már egy egységként kezelhetően, közös infrastruktúrával, kutatóteremmel és személyi háttérrel végzik munkájukat, fogadják a kutatókat és a látogatókat. Az ünnepi év egyik fénypontja volt, hogy megnyithatták a Soproni Evangélikus Múzeum újragondolt, legfrissebb kutatási anyaggal kiegészült és minden szempontból modernizált állandó kiállítását, ahol könyvtárunk legértékesebb anyagát is bemutatják.

A kiállítási tárgyakat korábban, az 1980-as évek derekától 2015-ig egy magasabb és stabilabb páratartalmú helyiségben mutatták be. Egy restaurátor hívta fel a figyelmet arra, hogy ha a kiállítótérben érzékelhető hőmérsékleti és páratartalom-értékeken nem sikerül javítani, az a kiállítás teljes anyagára, így a könyvekre is veszélyt jelent.

A kiállítás építését kivitelező cég megoldásként egy párasító berendezés beszerzését javasolta. Ezen a helyzeten sikerült javítani a Boneco H 680 párasító-légtisztító berendezés beszerzésével a Gerő Éva Alap támogatása segítségével.

Az eszköz ára 350.000 Ft volt, melyet teljes mértékben biztosította az Alap.

2017

A kedvezményezett: **Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár**

2017-ben a Gerő Éva Alap kedvezményezettje a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár volt, ám a megállapodás értelmében jogában állt a támogatást a következő rá eső évi (2019) támogatással összevonva felhasználni. A könyvtár élt ezzel a jogával.

2018

A pályázat nyertese:

Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola Könyvtára, Nyíregyháza

A Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola könyvtárának 68.188 kötetes gyűjteményében több mint 1500 régi kézirat és nyomtatvány található, köztük 1 ősnymtatvány, harminc darab 16. századi valódi antikva és közel ezer kötet 1601-1850 között megjelent régi könyv. A könyvtár őriz több kéziratot a 16-18. századból, valamint régi periodikákat is. A muzeális dokumentumok száma: 2884.

Ennek a muzeális gyűjteménynek cirill betűs egyházi szláv állományrésze hazánk egyik leggazdagabb 16-18. századi szláv kézirat- és nyomtatványgyűjteménye, amely nemzetközi szinten is figyelemre méltó. Igazi érdekessége az első teljes cirill betűs nyomtatott biblia, az 1581-es kiadású Osztrogi Biblia, amiből két példány is található a könyvtárban.

Az értékes gyűjteménynek az állományvédelme alapvető feladat, hiszen a muzeális gyűjtemény egyház-, kultúr-, ipar- és művészettörténeti szempontból is figyelemre méltó.

A Hittudományi Főiskola könyvtára 2003. évtől található a jelenlegi impozáns épületben. A modern betonépület megfelelő hő- és pára viszonyait csak műszaki berendezésekkel lehet biztosítani. Légkondicionáló berendezéssel rendelkezik a könyvtár, amely megfelelő hőmérsékletet biztosít a muzeális gyűjteménynek. Állandó problémát jelentett viszont a megfelelő pára viszonyok kialakítása. A hagyományos párologtatással ez nem oldható meg biztonságosan, mert a dokumentumok kiszáradásához - vagy túl sok pára képződés esetén - penészedéséhez vezet.

A Gerő Éva Alap kuratóriumának döntése alapján elnyert 300.000.-Ft támogatást a könyvtár egy Boneco H680 Hibrid nagy teljesítményű párásító és légtisztító berendezés beszerzéséhez használta fel. A készülék segítségével sikerült megfelelő pára viszonyokat biztosítani az egyedi, védett állományok számára.

További támogatottak 2018-ban

Kecskeméti Református Egyházközség Könyvtára és Levéltára

A Kecskeméti Református Egyházközség Könyvtárának és Levéltárának alapítása visszanyúlik a kollégium indulásának idejére (1564), hivatalos dátumnak azonban az első könyvtári bejegyzés alapján az 1701-es esztendőt tartják. A Kollégium a Debreceni Református Kollégium partikulája volt. A könyvtár nevében többször történt változás, volt, amikor főiskolai könyvtárként működött. A gyűjtemény jelenlegi helyére, az Újkollégiumba 1914-ben költözött át.

A gyűjtemény fejlődését és gyarapodását jelentős mértékben meghatározták az itt tanító tanárok, rektorok, az itt szolgáló lelképászorok, egyházi tisztségviselők ill. a külföldi egyetemeken tanuló diákok. A legnagyobb csapásokat a második világháború és az államosítás okozta a könyvállományban.

A református könyvtár Kecskemét városa legrégebbi könyvtáraként a presbitérium határozata alapján 1907 óta nyilvános könyvtár, az új előírásoknak megfelelően pedig 2004 óta szerepel a minisztérium által vezetett nyilvános könyvtárak jegyzékén.

Szakkönyvtárként fő gyűjtőköre a teológia, vallástudomány és a társtudományok. Jelenleg két tagkönyvtár (általános iskola, gimnázium) és három letéti könyvtár (internátus, Pálmácska óvoda és Sion Nyugdíjsház) tartozik a gyűjteményhez.

2013 óta hivatalosan a levéltár (2014 óta nyilvános magánlevéltár) és az egyházközség gondozásában lévő művészeti gyűjtemények is a könyvtárhoz tartoznak. A törzsgyűjtemény egy része muzeális dokumentum; a könyvtár őrzi egyedülként az országban Sylvester János Új testamentuma 1541-es első kiadása variáns példányát.

A könyvtár működési feltételeinek biztosítását szinte kizárólag a fenntartónak köszönheti, mely támogatás a működést biztosítja, de további feladatokra pl. állományvédelem pályázati forrásokat keresnek.

A Gerő Éva Alap támogatásából egy akkumulátorral is működtethető Karcher BV 5/1 típusú háti porszívót sikerült megvásárolni, mégpedig a tervezetthez képest akciós áron, így a fennmaradó összegből a könyvek javítására, tisztítására, valamint védelmére alkalmas szereket, eszközöket vásároltak.

Bethlen Gábor Református Gimnázium Könyvtára, Hódmezővásárhely

A Bethlen Gábor Református Gimnázium és Szathmáry Kollégium, Csongrád megye legrégebbi református iskolája. Fenntartója a Hódmezővásárhely-Ótemplomi Református Egyházközség.

Az iskola már a 16. században is működött, a Debreceni Református Kollégium Paritkulájaként, de megmaradt írásos dokumentummal 1723-ból tudják igazolni az intézmény létét. Azóta az oktatás folyamatos, bár szükség esetén hadikórház, vagy tömegszállás is volt a gimnázium épülete, de értékei minden nehézséget átvészeltek.

Az iskola könyvtára két részből áll, egy tanári könyvtárból és egy diákkönyvtárból. Ez utóbbi alapítását Németh László író támogatta, Kossuth-díjából. Napjainkra a könyvállomány már közel 15000 kötetesre nőtt.

A tanári könyvtár már az iskola korai éveitől kezdve gyarapodik, peregrináló diákok és tehetősebb családok, tanárok, patrónusok révén. Itt is jelentős állományról beszélhetünk, aminek törzsanyagát 1900 előtti dokumentumok alkotják, de megtalálható benne Temesvári Pelbárt 1514-ben, Lyonban kiadott Sermones Pomerii című műve, Bonfini 1758-ban, Bázelen kiadott Rerum Ungaricarum decades című könyve, Ambrosius Calepinus 1598-as 11 nyelvű szótára is

A rendszerváltás előtti évtizedek mély nyomot hagytak, jelentős rombolást végeztek a könyvtáron, melyet 2018. februárban kezdtek el rendszerezni, illetve előkészíteni egy költözéshez. Erre azért volt szükség, mert a gimnázium épülete a modern városok program jóvoltából teljes felújításon esett át. A tanári könyvtár is megújult, amire az építkezés óta - 1896-1897 - nem volt mód; a könyvállományt eddig sosem mozdították ki a helyéről.

A költöztetés lehetőséget adott arra, hogy a gyűjtemény leltározva, megtisztítva kerüljön vissza a helyére és megkezdődhessen a feldolgozás is, HunTéka programmal.

A portalanításra, tisztításra semmilyen modern eszköz nem állt rendelkezésre, ezért pályáztak támogatásra a Gerő Éva Alapnál múzeumi-könyvtári porszívó beszerzésére, melynek ára meghaladta ugyan a pályázat lehetőségeit, de a fenntartó vállalta, hogy a fennmaradó összeget állja.

A fenntartói és pályázati forrásból egy Muntz M555 típusú porszívót sikerült beszerezni.

Országos Rabbiképző Zsidó Egyetem Könyvtára

Az Országos Rabbiképző Zsidó Egyetem Könyvtára a magyarországi zsidóság legjelentősebb könyvgyűjteménye, de a gyűjteményt megszervező Kaufmann Dávidnak köszönhetően neves helyet foglal el Európa zsidó könyvgyűjteményei között is. Az intézmény 2018-ban 140. születésnapját ünnepelte.

A könyvtár nyilvános egyetemi könyvtár és hebraisztikai-judaisztikai szakkönyvtár. Mivel a magyarországi és európai zsidóság több száz éves szellemi hagyatékát, írott és nyomtatott kultúráját őrzi és szolgáltatja, továbbá a kurrens oktatói-kutatói igényeket is kiszolgálja, így egyszerre kell megfelelnie a muzeális könyvgyűjtemény és az felsőoktatási szakkönyvtár elvárásainak.

A legjelentősebb állományrészei: a 15-18. századi régi héber kézirat – és könyvgyűjtemény, a Wissenschaft des Judentums 19-20. századi alapkönyvtára, a magyarországi zsidó folyóiratok, a cionista kisnyomtatvány-gyűjtemény, a Rabbiképző professzorainak kézirat - és könyvhagyatékai, összesen cca. 200 ezer dokumentum és raktári egység.

A pályázati forrásból restaurált kéziratok katalógus felbecsülhetetlen forrása mind a gyűjteménynek, mind a magyarországi és európai zsidóság könyvtörténetének.

A katalógus tartalmazza Lelio Della Torre padovai professzor, rabbi és könyvgyűjtő 1877-ben a Budapesti Rabbiképző Intézet számára megvásárolt jelentős, héber ősnymtatványokat és számos antikvát tartalmazó könyvhagyatékának példány-leírásait, továbbá a 19. század végéig megvásárolt további jelentős hagyatékok – Hochmuth Ábrahám, Ehrlich Ede és Oppenheim Dávid rabbik könyvtárainak dokumentumainak adatait, valamint a korszakban beszerzett és ajándékba kapott egyéb értékes könyvek leírását.

A több mint 10 ezer lapból álló és kézzel írt katalógus elkészítését Kaufmann Dávid professzornak, a Budapesti Rabbiképző Intézet egyik alapítóprofesszorának és első könyvtárnokának köszönhető. Kaufmann irányításával a katalógus az 1880-as évek végére készült el, de még közel 20 éven keresztül további katalóguscédulákkal egészült ki.

A katalóguscédulák a Kaufmann Dávid által a Rabbiképző számára 1877-től 1900-as évek elejéig megvásárolt 16-19. századi héber, német, olasz, francia és magyar könyvállomány közel teljes nyilvántartását tartalmazza, amelyet mindeztidáig senki sem dolgozott fel és nem kutatott. A kutatáshoz, feldolgozáshoz, valamint kultúrtörténeti szempontból is elengedhetetlen a katalógusdobozok és nagyméretű katalóguscédulák megőrzése. A restaurálás és az ahhoz kapcsolódó digitalizálás eredményeképpen lehetővé vált a Könyvtár legkorábbi katalógusa adatainak és az integrált katalóguskonverzió során készülő rekordok összevetése, egységesítése, revideálása. Ezáltal rekonstruálhatóvá vált a legkorábbi és legértékesebb gyűjteményrész, és reálisabb képet nyertek a régi könyvanyag 140 év alatt bekövetkezett pusztulásáról illetően is.

A katalógus külön dobozokban tartalmazza a héber és a latin betűs könyvállományt a címek kezdőbetűi szerint rendezve. A kézzel írt katalóguslapok összesen 100 darab fából készült tároló-dobozba lettek elhelyezve. A fekete tintával készített leírások majd mindegyike kalligráfiai mesterműnek számít. A cédula hátoldalán a Könyvek 22 főcsoport szerinti témajelzete is megtalálható.

A pályázati forrás segítségével ezt a legkorábbi, muzeális értékű fadobozokban tárolt egyedi, kéziratok katalógusát – annak dobozait és katalóguscéduláit – restauráltatták. Erre a munkára a katalógus elkészítése óta nem, vagy csak a hiányzó részek kezdetleges, esetenkénti javításával került sor, így a tárolódobozok rossz állapotúak, külső részen szennyezettek voltak és sokszor szétestek, továbbá a katalóguscédulák porosak és sérültek lettek.

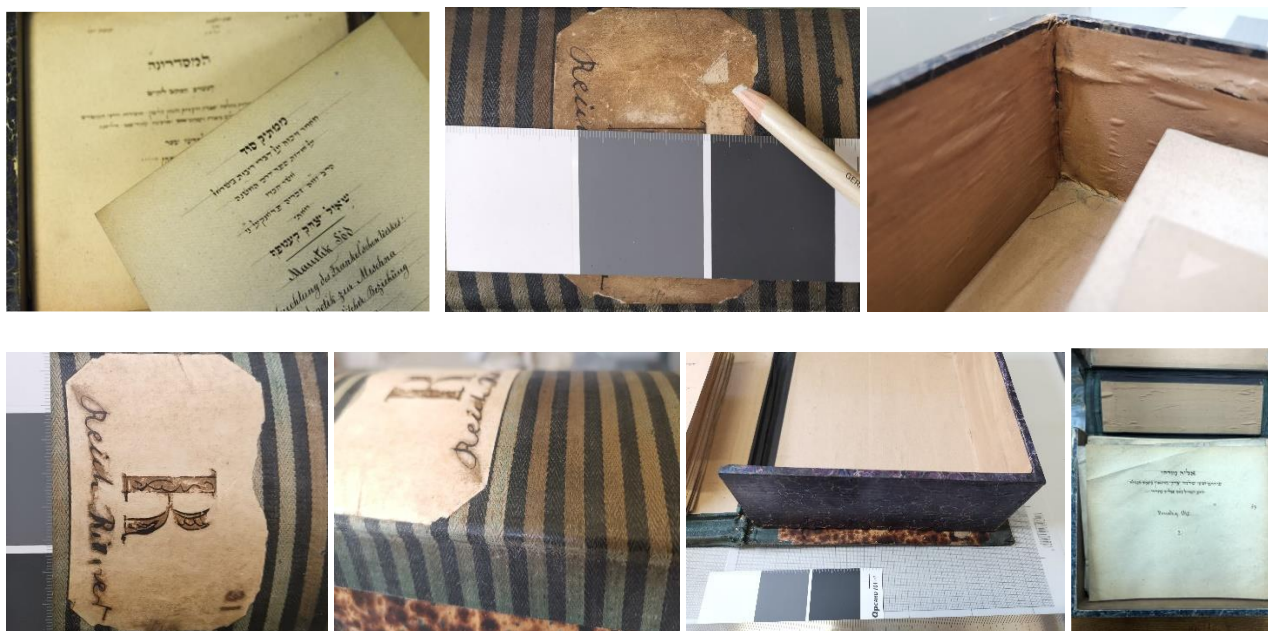
Állapotleírás a restaurálás előtt:

A restaurálandó tárgyak: az első és eredeti, kézzel írt katalógus cédulák tárolására használt tékák: fa alaptesttel rendelkező, vászonnal összeakasztott, „nyakas-záródású” dobozok. Az eredeti elgondolás szerint, a polcokon állítva vastosabb könyvekhez hasonlítanak. A vászon gerinceken kézzel írt papírcímke van, melyeken betű jelöli, hogy melyik lapok (szerzői adatok) tárolására szolgál. A burkolóanyagok zömében, vékony, úgynevezett „facsiszolat-tartalmú” papírosok, belül festetlen és kívül úgynevezett fényes kivitelű, „márványozott-festésű” lapok, amelyek karcosak, kopottak, tehát hiányos festékrétegűek. A fa száradása és az elsavasodott borítók rohamosan csökkentik a tárgyak megtartását, szakítószilárdságát, gyengítik a szerkezetüket, így állagmegóvásra szorulnak. Ugyanezek a tényezők okozzák a „hullámosság-táskásság” és a törékenységek megjelenését a papíroknál. A fa megrepedezett, pótlásra szorul. Az egész felületen felhalmozódott és az anyagba beleivódott szennyeződés – általános por - figyelhető meg. A természetes használatból eredő kopások, sérülések mellett, az idő előre haladtával a környezeti tényezők (főleg a fényterhelés) hatására elszíneződés és fakulás is kialakult, főleg a gerinceket alkotó vásznon. A cédulakatalógus lapjai por és egyéb anyagok miatt felületükön súlyosan elszennyeződtek.

Elvégzett munka:

A kiinduló állapot lefényképezése. Vegyszermentes felületi tisztítás, oldás-próbák többféle vegyszerrel, ha szükséges, akkor fertőtlenítés. A beavatkozás mértékének megállapítása: melyik elemeket szükséges leválasztással tisztítani és-vagy savtalanítani. A meglazult rétegek leemelése, a szerkezet szétbontása. A leváló, pergő festékrétegek megerősítése, levédése a különböző anyagú hordozókon. A hordozó fa- és papírszerkezet, illetve a borítópapírok és vásznak anyagának vizes, vegyszeres tisztítása – porlasztással, átfolyatós vagy bemelegítéssel megoldással. Savtalanítás – porlasztással, átfolyatós vagy bemelegítéssel megoldással. „Újraenyvezés”, megerősítés átitatással – porlasztás és-vagy átkenés-hengerítéssel. A szakadások javítása, hiányok kiegészítése. Részleges vagy teljes alátámasztás. A leváló, pergő festékrétegek megerősítése, levédése a különböző anyagú hordozókon, a felület összedolgozása színben, felületi érdességben. Márványoshatású rajzolatúra festett pótlópapír előállítás (kocsonyásított oldat felületére hordott festékanyag leválasztása papírhordozóval). Amennyiben szükséges volt: párasítás. Helyreigazítás, síkba igazítás (hólyagok, hullámok, ráncok, gyűrődések, tehát egyenetlenségek) akár lenehezítéssel, szorítással, sajtolással. A fa dobozszerkezet tisztítása, ellenőrzése, helyreállítása, és kiegészítése fapótlásra alkalmas vegyülettel. A borítóanyagok felragasztása, szakszerű szárítással rögzítve a felületen, a dobozbelső savmentes papírral bélelése. A katalóguscédulák portalanítása és felületének tisztítása.

Restaurátor: Kovács Hajnalka, papír – és könyvrestaurátor

Kedvezményezett: a **Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár**

Mivel a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtárnak jogában áll a 300.000 Ft támogatást átvinni a következő, páratlan, rá eső évre, 2017-ben élt ezzel a támogatás átütemezésének lehetőségével. A 2017-ben a pannonhalmi könyvtárat megillető 300.000 Ft-ból 288.000 Ft-ot használtak fel, 12.000 Ft bent maradt az alapítvány számláján.

A 2019. évi támogatást – 300.000 Ft-ot - az alapítványt tevő Geró Gyula nem az Alapból, hanem plusz támogatásként biztosította Pannonhalma számára. A Geró Éva Alap alaptőkéje 2019-ban változatlanul 51.000 Euro volt.

2019-ben a következő három művet tartalmazó kolligátum-kötetet restauráltatták.

1. *Seneca, Lucius Annaeus: In hoc opere contenta, Ludus L. Annaei Senecae De morte Claudij Caesaris: nuper in Germania re[per]tus cum scholijs Beati Rhenani.*
2. *Synesius Cyrenensis: De laudibus Caluitij, Ioane Phrea Britanno interprete, cu scholijs Beati Rhenani.*
3. *Erasmus Roterodami: Moriae Encomium, cum commentariis Gerardi Listrij, trium linguarum periti*

Kiadási adatok: [Basel] Basileae: [Froben, Johann] in Aedibus Ioannis Frobenii, [1515] mense martio anno M. D. XV.. - [116] fol. ; 4° (20 cm) Jelzete: 123 I 11/1-3

A dokumentum állapotja restaurálás előtt:

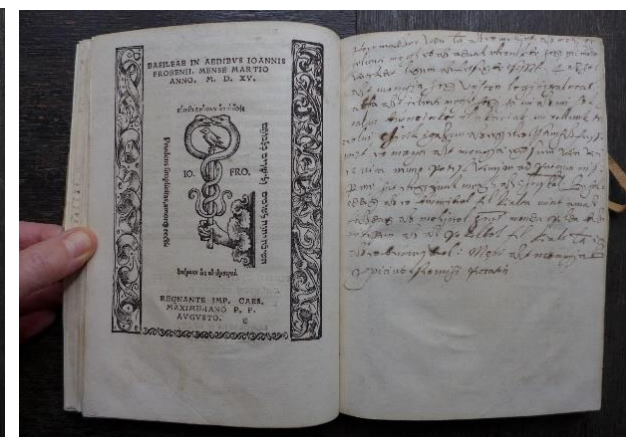
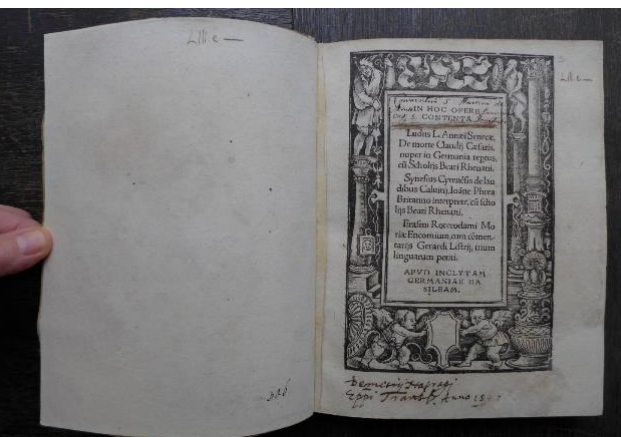
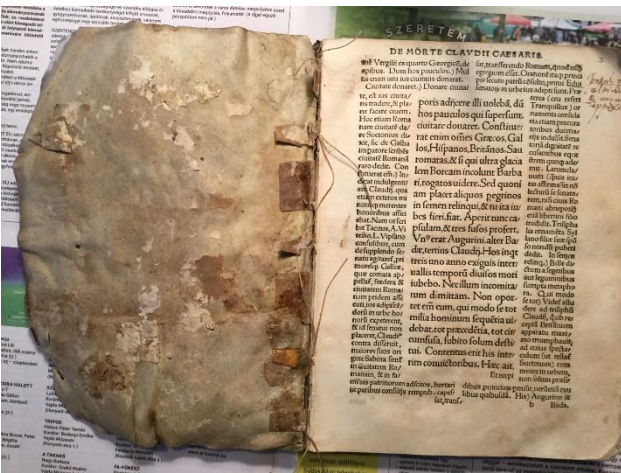
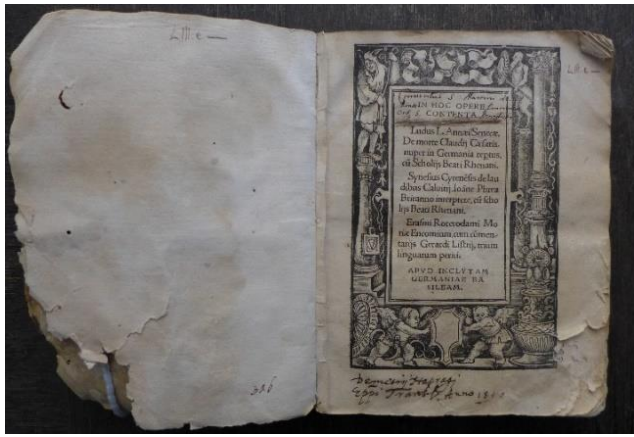
Kötés: Barnára festett puha táblájú pergamenkötés. A tábláknak nincs kantnija (pereme), bár egykor arcnál köröm is lehetett a kötésen, aminek csak a hajtásnyoma maradt meg. A pergamen nedvességtől vetemedett, az előtábla már nem ér el a könyvtest arcáig. A felszínén ismeretlen eredetű fehér foltok vannak, valamint egy korábbi hajtás nyoma, ami keresztben végighúzódik az egész kötésen. A pergamen gyűrött, kopott, a gerincen és a sarkakon hiányos. A három dupla bőrborda a kötés nyílásán van átfűzve, az alsó bordánál a befűzés helyén a pergamen beszakadt. Arcnál két pár bőr kötőszalagja volt, ezeknek csak a végeik maradtak meg a tábla és az előzék között. A kötők vége különleges formájúra vágott

Könyvtest: A gerinckasírozások kódextöredékek, nyílásban töröttek, gyengék. Előzékei egy levélpárból és egy szőlőlappal állnak, a tükör áthajtva a levélpáron. A tükröket egyenetlenül ragasztották a táblákra, a kiragasztáskor kapott nedvesség már akkor deformálta a kötéspergament. Az előzékek csak néhol ragadnak a táblához, egészükben gyengék és hullámosak. A könyvtestet lábtól és arctól vízkár érte, az első előzékek és ívek sarkai penészesek, a papír nagyon meggyengült, mállik, enyvezőanyaga kiázott, a sarkak hiányoznak. A könyvtest belsejében is vannak vízfoltok, az utolsó ívek pedig a szövegtükör közepén penészfoltosak. Az utolsó oldal nagyon szennyezett, elszíneződött, feltehetően sokáig borítás nélkül volt. A lapok általában szennyezettek, poros tapintásúak, változó mértékben elbarnultak. Kötet szerte vasgallusz tintás bejegyzések, széleik részben levágva, ami arra utal, hogy volt már egy korábbi kötése is.

Elvégzett beavatkozások:

A könyvtest kiemelése a kötésből, gerinckasírozás lefejtése. A gerinckasírozó pergamenek tisztítása, simítása. A pergamen párasítása, simítása, hiányok pótlása öntött-és japán papírral. Új bőr kötőszalagok készítése az eredeti nyomán. A könyvtest lapokra bontása, száraz tisztítása. A lapok mosása, kiegészítés papírröntéssel és kézi bepótlással, a gyenge lapok és területek után-enyvezése. Az előzék-tükrök megkasírozása hátoldalon vékony japán papírral. A könyvtest fűzése új dupla bőrbordákra, mert az eredetiek nyílásban gyengének bizonyultak. Új gerinckasírozás készítése vastag japán papírból (enyv, keményítő). A kötéspergamen párasítása, simítása, kiegészítése. Új bőr kötőszalagok készítése analógiás alapon. A kötés és a könyvtest összeépítése, előzékek kiragasztása (keményítő). Pormentes tároló doboz készítése.

Restaurátor: Fehrentheil Henriette papír – és könyvrestaurátor

A pályázat nyertese: **Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár**

A restaurálásra kiválasztott dokumentum: Breviarium secundum usum ecclesie Strigoniensis, Venetiis, impressum in edibus Petri Liechtenstein, impensis Urbani Keym librarii Budensis, Anno 1513. die 4. Januarii [8], 469 fol., 17 cm - Jelzete: Inc.XVI.III.7 - RMK III. 184.

A kötet az esztergomi egyházmegye számára Mohács előtt nyomtatott szertartáskönyvek közül a könyvtár állományában lévő egyik legkorábbi breviárium. Az 1513-ban, Velencében, Peter Liechtenstein nyomdájából kikerülő, Urbanus Kaym budai könyvkereskedő költségén készült kötet unikumnak tekinthető, mivel az Országos Széchényi Könyvtár példánya mellett ez az egyetlen jelenleg fellelhető kötet az országban. Nemzetközi katalógusokban sem találtunk leírt példányt a kiadásból. Ennek oka, hogy az ilyen jellegű, egykor napi használatban lévő kötetek többsége teljesen elhasználódott, külföldi könyvtárakban pedig alig található belőlük, mert magyarországi rendelésre, használatra készültek.

A kéthasábos, vörös-fekete nyomású, fametszetekkel gazdagon illusztrált breviáriumban fellelhető a 16. század elején tevékenykedő budai könyvkereskedő, Urbanus Kaym fametszetes kiadói jelvénye. A kötet a 17. század elején Pozsony vármegye gajari plébánosának, Moller Benedeknek a tulajdonában volt (Possidet mi Benedictus Mollerus id temporis Parochus in Gajar). Előzéklapjain, szövegoldalainak lapszélein számos, több kéztől származó kézirásos bejegyzés található. Mindezeknek köszönhető, hogy az Iparművészeti Múzeum által 1882-ban rendezett könyvkiállításon (akkor az országban még egyedüli példányként ismert kötet) a Könyvészeti érdekességek címmel jelölt csoportban mutatták be.

A dokumentum feldolgozott, leírása az intézmény online katalógusában megtekinthető.

A kötet műfaja több felhasználót is feltételezhet, így bejegyzései a possessorkutatás szempontjából is jelentős adatokat tartalmaznak. Egyéb vonatkozásait tekintve a magyar egyháztörténeti kutatásokhoz szolgálhat értékes vonatkozásokkal.

A gyűjteményben őrzött példány rendkívül rossz állapotú. Mivel a kötet nem pusztán helyi, de országos, jelentőséggel is bír, és a nemzetközi gyűjteményekben sem szerepel, fontos volt digitalizálása is, de ez csak abban az esetben végezhető el, ha a restaurálás is megtörténik, mivel a másolás esetlegesen tovább rontja a kötet statikai állapotát, amit feltétlen stabilizálni szükséges.

Restaurálás előtti állapot: A könyvtestet már javították és körbe is vágták, számos margináliát és olykor a szövegtükröt is csonkolva. Jelenlegi kötése a javítások után készült, feltehetően a 17. sz. elején. Hátral nehezen nyílik. A kötés vaknyomással díszített egész bőr fatáblákon. Az elő- és a háttábla keretdíszei azonosak, a közép medallionban eltérő figurális ábrázolások. A gerinc is díszített. A bőr kiszáradt, felülete pikkelyesen repedezik, a felhám erősen hiányos, hátul madárürülékkel szennyezett. A gerincbőr hasadt, fejnél/lábnál hiányos. Arcnál két rézkapcsa volt. A felső akasztós darabja a szíjjal együtt megmaradt, de az előtáblán lévő kapcsos része hiányos. Az alsó akasztó a szíjjal együtt elveszett (csak a szíjvég maradt meg a háttáblában), viszont itt ép az előtáblán levő kapocs. A szíj háromrétegű: két réteg növényi cserzésű bőr között egy pergamen csík. A megmaradt felső akasztó szíján a külső bőrrétegek lemálltak, csak a pergamen maradt meg. Gerinc-kasírozásai pergamen csíkok. Bükkfából készült táblái az előzék felől rovarrágottak, lábnál kis repedés látszik. Oromszegője csak lábnál maradt meg, pergamen alapra két színű fonállal készített gyöngyhímzés. A végei a táblák külsejére voltak ragasztva. Előzékein gubacstintas kéziratos bejegyzések. Az első előzéktükrök alatt a bontás során találtak egy második, szintén beírt tükröt. A hátsó röplap össze volt kasírozva az utolsó lappal, a bontás során itt is kézzel teljesen beírt utolsó oldalra bukkantunk. Előzékei rovar röpnyílásokkal és járatokkal vannak tele. A rovarok a kötet első és utolsó íveit is érinti. Az infekció láthatóan az 1882-es kiállítás után keletkezett, mert az akkor beragasztott címkére is kiterjed. Az íveket négy zsinegbordára fűzték. A bordák végeit a fatáblába süllyesztették belülről és

fastiftekkel rögzítették. A zsinag-nyílásban meggyengült, szakadozott. A könyvtestben szerte sok az utólagos javítás, némelyik korábbi margináliára takar. Az első, kalendáriumot tartalmazó ív és az 'a' ív az átkötéskor javítócsíkokkal lett újra ívezve, a lapszéleket is merített papír csíkokkal erősítették meg. A lapok eltérő mértékben szennyezettek, a 63-87. oldalak különösen zsír-és ujjnyomosak.

Elvégzett beavatkozások:

A kötet rovarirtalanítása két hétig tartó mélyfagyasztással. A kötésbőr átvágása a nyílásokban, az előzéktükrök föléltatása, a bordák kibontása a fatáblákból. A megmaradt felső akasztó és szíj kifejtése. Az első előzéktükör alatt egy másik kiragasztott beírt lapot is találtak, a restaurálás során ezt hagyták meg tükröként és a régi tükrőből röplő lap lett. A bőrt a táblákon hagyva konzerválták likkerrel. A pergamen gerinckasírozásokat szárazon történt lefejtés után pára kamrában puhították, majd kisimították. A könyvtest száraz tisztítása, a zsírfoltos 63-87. oldalakon polírpapír alkalmazásával. Az első két ívet (kalendárium és 'a') és az utolsót ('EE') leemelték; a hátsó röplapot és a hozzáragasztott utolsó lapot szétvájtva előbukkant a kézzel beírt utolsó oldal. A leemelt ívek és előzékek mosása, a korábbi javítások leáztatása, kiegészítés papírontással. A könyvtest belsejéből a zavaró javítások leáztatása, a hiányok kiegészítése japán papírral. A táblák repedéseinek rögzítése erős japán papírral. A bordavégek toldása kenderzsineggel. A leemelt ívek és előzékek visszafűzése, gerinckasírozás vékony, erős japán papírral (enyv, keményítő). Az alsó oromszegő tisztítása, fölül rekonstrukció készítése. Új bőrgerinc készítése, betáblázás, az eredeti gerincbőr visszarakasztása (keményítő). A megmaradt rézkapcsok tisztítása, az alsó kapocs horgas felének rekonstrukciója, a felső kapocs akasztós felének kiegészítése; a réz rekonstrukciók antikulása. Új szíj készítése az eredetit követve két réteg növényi cserzésű bőr közé ragasztott pergamenből. A kötés zsírása bőrpóoló pasztával.

Restaurátor: Fehrentheil Henriette papír – és könyvrestaurátor

A szombathelyi Szily János Egyházmegyei Gyűjtemény és Látogatóközpont Egyházmegyei Könyvtár

A Szombathelyi Egyházmegyét 1777-ben Mária Terézia alapította, első főpásztorának Felsőszopori Szily Jánost nevezte ki. A püspök tudta, hogy egy magasabb műveltséget terjesztő egyházmegyének mindenképpen szüksége van egy jól felszerelt bibliotékára. 1791. december 21-ei alapítólevelével létrehozta Szombathely első nyilvános könyvtárát, a szemináriumi könyvtárát, mely működéséhez, állományának gyarapításához, könyvtárosai díjazásához a saját vagyonából is áldozott. A kezdeti, 3.000 kötetes állomány már tartalmazta a könyvtár máig legféltettebb kincseit, a 16 középkori kódexet, és a 96 ősnymtatványt is. A gyűjtemény elhelyezéséhez három kisebb terem állt rendelkezésre a felépült papi szeminárium (ma kollégium) második emeletén. Közel 100 év alatt a jelentősen megnőtt állomány (10.000 kötet) miatt a könyvtár kinőtte korábbi helyiségeit.

Hidasy Kornél püspök nevéhez fűződik a 10x14 m-es teremkönyvtár létrehozása, amely nagy belmagasságával nagyméretű polcok beszerzését és galéria kialakítását is lehetővé tette, elősegítve a megnövekedett állomány elhelyezését. Az egykori szemináriumi könyvtár helyiségeiben Szombathely második püspökének, Herzan Ferencnek nagy értékű gyűjteménye talált otthonra.

A Szombathelyi Egyházmegyei Könyvtár, 2017. május 15-től Szily János Egyházmegyei Gyűjtemény és Látogatóközpont Egyházmegyei Könyvtár fogja össze és felügyeli a püspökség központjában található három különgyűjteményt: a Herzan-könyvtárát, a Szent Márton Kölcsönkönyvtárát és a püspöki palotában lévő Mikes-könyvtárát. E négy könyvgyűjtemény különféle korokban más-más céllal jött létre attól függően, hogy a könyvgyűjtő főpapok bibliofilek vagy inkább tudósok voltak. Az egyházmegyei könyvtár állományának magja nagyon jól tükrözi Szily püspök tudományok és az oktatás iránti érdeklődését és elkötelezettségét. Ezzel szemben Herzan püspök gyűjteménye inkább a bibliofil főpap egyéniségére enged következtetni, aki a könyvtára gyarapításakor legtöbbször a könyv szépségét, illetve ritkaságát részesítette előnyben, s kevésbé annak tudományos jellegét. A Szent Márton Kölcsönkönyvtár alapításával Mikes püspök egyértelműen a szépirodalmi és a hitéleti művek olvasását helyezte előtérbe, ámde saját könyvtára kialakításakor elsődleges szempontként nála is a látvány dominált, s csak másodsorban számított a könyv tartalma. E gyűjtemények, mint egykor és napjainkban, külön-külön egységeket alkotnak, ám közös célt szolgálnak: a tudás megőrzését és közvetítését. S mivel mind más-más, ezért tökéletesen kiegészítik egymást.

1987-ben az állami és egyházi együttműködés keretében megnyitották az érdeklődők előtt a nem nyilvános tudományos szakkönyvtárát, mely gazdag egyházzajog, egyháztörténeti, filozófiai és természettudományos művekben. A Szombathelyi Egyházmegyei Könyvtár állománya a különgyűjtemények köteteivel együtt közel 80.000 kötet. Mindezekon felül kéziratok, fotók, kották, térképek, valamint aprónymtatványok is megtalálhatóak a gyűjteményben, melynek 1/3 része muzeális értékű.

A Gerő Éva Alap pályázati támogatásából vásárolt Muntz múzeumi porszívó nagymértékben hozzájárult a könyvtár állagmegóvási feladatainak elvégzéséhez. Kétfajta szűrő is tartozéka az eszköznek. A szénszűrő elfog minden szerves anyagot (vírusok, baktériumok, gombák, karcinogének stb.), a HEPA szűrők pedig eltávolítják a levegőben lévő 0,3 mikron méretű szennyezőanyagok 99,97% -át, így ezek a szűrők rendkívül hatékonyak a levegő fertőtlenítésében. A HEPA szűrők képesek olyan kis részecskék, mint a baktériumok, penészgombák, atkák és pollen elfogására is. A cégtől kapott kedvezmény és az ÁFA-mentesség miatt ezekből a szűrőkből tudtak még egy-egy plusz példányt beszerezni. Mivel vannak polcok, ahol dupla sorban állnak a kötetek, ezek tisztításához nagy szükség is van a meglévő porszívó (több éves, nem múzeumi) mellé erre a hatékony eszközre. A porszívó kis méretű és súlyú, valamint vállra is akasztható, ami könnyebbé teszi a magasabb polcok elérését, tisztítását.

Országos Rabbiképző Zsidó Egyetem Könyvtára

2020-ban az Országos Rabbiképző Zsidó Egyetem Könyvtára szintén megpályázta a 300 000 Ft-ot. Ugyan nem ez a könyvtár lett az idei pályázat nyertese, de az az alapítványt tevő 100.000 Ft-tal támogatta az intézményt

A pályázati forrásból egy állományvédelmi porszívót szereztek be (ára: bruttó 104.990 Ft, típus: Kärcher WD 6 P Premium Renovation EU, gyári szám: 123 163).

Az eszközt az Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtárában az állományvédelmi és helyreállítási (restaurátori) munkáknál tudják hasznosítani nedves tisztításra, szűrőbetétekkel kiegészített por- és nedvszívásra.

E munka során hepaszűrős, szénszűrős légtisztító készüléket (esetenként vegyifülkét) is használnak a raktári és restaurátori helyiségekben. A most beszerzett kisebb kategóriájú porszívót raktáraik rendezésénél, továbbá többpéldányaik és javításra szoruló könyveik leválogatásánál kezdték el használni, amelyet állományvédelmi takarítással egybekötve végeznek folyamatosan.

Bethlen Gábor Református Gimnázium Könyvtára, Hódmezővásárhely

A Bethlen Gábor Református Gimnázium és Szathmáry Kollégium Könyvtára szintén ismételt megpályázta a Gerő Éva Alap támogatását 2020-ban.

A modern városok program jóvoltából 2018-ban elvégzett felújítás érintette a muzeális dokumentumokat is őrző tanári könyvtárat és a Németh László író Kossuth-díjának összegéből alapított diákkönyvtárat is.

Az állomány megmozgatása és költöztetése lehetőséget teremtett, hogy tartalmát érdemben megismerjék, fizikai állapotát felmérjék, megtisztítsák és rendszerezék, majd korszerű programban (HunTéka) feldolgozzák a gyűjteményt

A rekonstrukció során megújultak a polcok, a lépcső, a galéria, a rendben visszakerült gyűjteménnyel megváltozott a könyvtári tér: tágasabb, komfortosabb lett. A változás lehetőséget teremtett egyféle funkcióváltásra is: a könyvtár alkalmassá vált arra, hogy ne csak raktárként működjön, hanem szabadpolcos gyűjteményként is, a galéria pedig helyet ad különböző foglalkozások, rendhagyó tanórák számára.

Az átépítés és átrendezés következtében a könyvtári tér „ökoszisztémája” jelentős változáson esett át: több ember fordul meg, többet forgatják az állományt, az eddig sötét és poros térbe élet költözött. A könyvek fizikai elhelyezése és állapota jó, megfelelőek a hőmérsékleti és páratartalmi körülmények, ám ehhez szükségessé vált két páramentesítő készülék beszerzése.

A Gerő Éva Alaphoz benyújtott pályázat segítségével lehetővé vált egy Trotec TTK 110 HE - Páramentesítő és Légtisztító berendezés megvásárlása, Hepa szűrővel és aktívszén szűrővel. A mozgatható, csendes eszköz ideális megoldás a könyvtárban.

Pannonhalma, 2021. február 10.

Ásványi Ilona

Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár
igazgató
Egyházi Könyvtárak Egyesülete
elnök